

İnanç Eğitiminde Nehcü'l-Belâğa'nın Kur'ânî İşâretleri

Dr. Mahbûbe Gazanferî • Dr. Seyyid Rızâ Mûsevî

Özet

Nehcü'l-Belâğa, bir ansiklopedidir. Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebevî'den sonra İslâm'ın ve dinî değerlerin temel bilgi kaynaklarından biri hükmündedir. *Nehcü'l-Belâğa*; Allah'ı bilme (marifetullah), me'âd, siyâset, yaşam tarzı, İmâm'ın ümmetle ve ümmetin de İmâm ile irtibâtı, eğitim ve öğretim gibi alanlarda Kur'ân ile omuz omuza olup, dünya saadetine ve âhiret kurtuluşuna erişmek için kapsamlı bir tâlimatnâme sunmaktadır. Onun Kur'ân'dan farklı olduğu nokta şudur: Kur'ân, Peygamber (s.a.a)'in kalbine nâzil olmuş bir ilâhî vahiydir; *Nehcü'l-Belâğa* ise, Peygamber'in ilim kapısı ve muttakilerin İmâmı olan İmâm Ali (a.s)'in bir inşâsıdır. Bu araştırmamızın amacı; tarihin aynası ve İmâm Ali (a.s)'in Kur'ân tefsirindeki konumu dikkate alınarak *Nehcü'l-Belâğa*'nın 176. Hutbe'sinden 241. Hutbe'sine kadarki bölümde yer alan Kur'ânî işâretlerin beyân edilmesidir. Bazı Kur'ân âyetleri ve Sekaleyn Hadîsi esasınca, İmâm Ali (a.s) ve diğer masum İmâmlar, Kur'ân'ın güvenilir müfessirleri sayılmaktadırlar ve *Nehcü'l-Belâğa* da Kur'ân-ı Kerîm'in tefsir ve te'vil kaynaklarından biridir. *Nehcü'l-Belâğa*'da bazen sarıh bir şekilde, Kur'ân'ın âyetlerinden bir âyete isnat edilmekte, bazen de âyetlerin muhtevâsı, Kur'ânî lafızları aynen zikredilmeksizin Şiîlerin birinci İmâmının kelâmında cârî olmaktadır. Birinci bölümde, dolaylı olan işâretlerden bazılarına; ikinci bölümde ise doğrudan olan işâretlerin bir kısmına değinilmiştir. Bu tahkikin metodu, tanımlama – tahlil etme ve kütüphanecilik yöntemiyle bilgilerin derlenmesidir.

Giriş

Kur'ân ve *Nehcü'l-Belâğa* dinî iki temel kitaptırlar ve Kur'ân'ın bu aziz çocuğu *Nehcü'l-Belâğa*, baştan sona tıpkı Kur'ân'ın kendisi gibi İslâmî inançların, ahlâk ve ahkâmın açıklayıcısıdır. *Nehcü'l-Belâğa*'nın manâları ve muhtevâları Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri ve mefhumlarıyla tamamen uyumludur. Zira her iki kaynağın da başlangıcı vahyânîdir. Aralarındaki fark ise, *Nehcü'l-Belâğa*'nın lâfızlarının Allah

tarafından nâzil edilmemiş olmasıdır. Tıpkı Kur'ân-ı Kerîm'in Peygamber (s.a.a)'in dilinden cârî olmasının ilâhî bir mucize oluşu gibi; *Nehcü'l-Belâğa* da, Rahmân olan Allah'tan, Kur'ân'dan ve nebevî düsturlardan ilham olunmuş alevî bir mucizedir. Bu kitap, İmâm Ali (a.s)'in hayatın tüm meselelerine (ilmî, felsefî, maarif-i ilâhî (dinî), sosyal ve ekonomik meseleler) dair sahip olduğu sıfatların, melekelerin ve de bilgilerin bir numunesini teşkil etmektedir. Allah Rasûlü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Ali, Kur'ân iledir ve Kur'ân da Ali iledir. Bu ikisi Kevser Havuzu'nda bana mülhak oluncaya değin birbirlerinden asla ayrılmazlar.” (Erbeli, c. 1, s. 148, 1382).

Peygamber Efendimiz (s.a.a), Sekaleyn Hadîsi'nde bizleri Kur'ân ve Ehlibeyt (a.s)'e tabi olmaya çağırmuş ve şöyle buyurmuştur:

“Ben sizin aranızda emanet olarak iki kıymetli ağırlık bırakıyorum: Kur'ân ve Ehlibeyt'im (tretim). Eğer bunların ikisine de tutunursanız hiçbir zaman dalâlete düşmeyeceksiniz. Bu ikisi, Kevser Havuzu'nda bana kavuşuncaya dek, birbirlerinden asla ayrılmazlar.” (Timmi, c. 13, s. 199, 1375).

Yani Kur'ân ve Velâyet'in her ikisi de insanların hidâyet edicisi ve toplumsal meselelerin idârecisidirler. Eğer bir diğeri olmaksızın, bunlardan yalnızca bir tanesine tutunulacak olursa, bu durumun akabinde dalâlete düşmek vardır.

Nehcü'l-Belâğa' da Kur'ân'ın ele alınışına dair unsurların mihverlerini oluşturan üç esas mevcuttur:

1. Nehcü'l-Belâğa'nın muhtevâsının, Kur'ân'ın içeriği ile karşılaştırılması ve konularının, Allah'ın Kitabı'nın âyetleriyle sebeplendirilmesi; Kur'ânî meselelerin Ali bin Ebî Tâlib'in sözlerinde zâhir olması.

2. Emîre'l-Mü'minîn (a.s)'ın, Kur'ân'daki özel âyetler vasıtasıyla deliller sunması ve birtakım hususî konularda Kur'ân-ı Hekîm'in bazı ilâhî âyetlerine temessük etmesi.

3. Nehcü'l-Belâğa'da Ali bin Ebî Tâlib (a.s)'ın diliyle, Kur'ân-ı Kerîm'in hakikatının tarif ve beyân edilmesi ve insanların o hakikate râğbet ettirilmesi.

Birinci ve ikinci unsurun üçüncü unsurla olan tözsel farklılığı şudur: Bu iki unsurun,

Kur'ân-ı Kerîm ile içsel bir irtibatı vardır; ama sonuncu unsurun Kur'ân ile irtibatı dışsaldır. Bundan dolayı önceki iki unsur, Kur'ân'ı tefsir ve Kur'ânî mefhumları şerh etme bâbında telakki edilebilir. Sonuncu unsur ise, Kur'ânî ilimler ve bunların temel bilgisi şeklinde addedilebilir. Başka bir deyişle, birinci ve ikinci mihverlerden hâsıl olan netice, Kur'ân'ın ne söylediği olurken; Kur'ân'ın ne olduğu ve nasıl anlaşılacağı bahsi, üçüncü mihverin özünü teşkil etmektedir. Gerçi ikinci unsorda söz, Kur'ân'ın bazı âyetleriyle delil getirilmesi üzerinedir ve ikinci unsur bu yönüyle, Nehcü'l-Belâğa'nın maarifinin tamamının Kur'ânî açıklamalar, işaretler (kinâye) ve âyetlerin toplamından elde edilen istinbatlar ile mutabık olması demek olan birinci unsurla çatışmamaktadır. Aynı şekilde, delillendirilen konuların dışında kalan meselelerde sırf âyetlere müstened delillerin mevcut olmayışı da Nehcü'l-Belâğa'nın, Kur'ânî mefhumlara yabancı ve onlardan uzak olduğu anlamına gelmemelidir. (Cevâdî Âmulî, 2. Sayı, s. 5, 1384). Nehcü'l-Belâğa'da bazen bir âyet ya da âyetten bir pasaj (aynen Kur'ân lafzı ile) beyân ve tefsir edilmektedir ve bu bölüm, “direkt ve sarıh/dolaysız işaretler” olarak adlandırılmaktadır. Bazen de Kur'ân-ı Kerîm'in lafızları aynen aktarılmamış; ancak manâ ve muhtevâ vasıtasıyla, Kur'ân âyetlerine kinâyede bulunulmuştur. İşte bu türden pasajlar da “dolaylı işaretler” olarak isimlendirilmiştir. Bu araştırmada, her iki kısmı da “Nehcü'l-Belâğa'nın Kur'ânî İşâretleri” olarak adlandırdık. Bu araştırmanın amacı, İmâm Ali (a.s)'ın Nehcü'l-Belâğa'da 176. Hutbe'den 241. Hutbe'ye kadarki bölümde yer alan Kur'ânî işaretlerin Suphi Salih'in nüshası ile beyân edilmesidir. Mezkur bölümde yer alan çok sayıdaki ayrıntı sebebiyle, bunların yalnızca bir kısmına

işaret edilebilecektir. Bu araştırmanın yöntemi, tanımlama ve tahlildir. Bilgileri, kütüphane yöntemiyle derlenmiştir.

1. Konunun Tarihiçesi

1. Zamânî, “*Nehcü'l-Belâğa'da Birinci Hutbe'den Doksan İkinci Hutbe'ye Kadar Kur'ânî İşâretler*”de *Nehcü'l-Belâğa'nın* 1. Hutbe'sinden 91. Hutbe'ye kadar olan bölümünde yer alan Kur'ânî işaretlere değinmiştir. O, meseleleri tahlilî bir surette ele alarak, konuya İmâm Ali (a.s)'in kelâmının Kur'ân ile iribatından başlamıştır. Burada İmâm Ali (a.s)'in, Kur'ân'ın tefsirindeki konumuna ve onun Kur'ân tefsirinden tamamıyla haberdar oluşuna işaret edilmiştir. (Zamânî, Tez Çalışması, 1394).

2. Kâsımî, “*Nehcü'l-Belâğa'nın Doksan İkinci Hutbe'sinden Yüz Yetmiş Dördüncü Hutbesi'ne Kadarki Bölümünün Kur'ânî İşâretleri*” adlı çalışmasında şöyle yazmıştır: Nebevî Sekaleyn Hadîsi şu gerçeği bildirmektedir: Hidayet ve saadete ulaşmanın şartı, Kur'ân ve Ehlibeyt'in bir arada olması ve her ikisine birlikte tutunulmasıdır. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.a)'den geriye kalan bu iki cevher arasında derin bir bağ söz konusudur. Zira rivayetin nassına mutabık olarak bunlardan birine tutunulup diğerinin terk edilmesi, dalâlet ve helâka sürüklenmek olacaktır. Bu çalışmanın birinci bölümünde Kur'ân, Kur'ân'ın kendi beyânıyla takdim edilmiş; ikinci bölümde de Peygamber (s.a.a)'in itreti tanıtılmıştır. Kâsımî, İmâm Ali (a.s)'in bazı faziletlerini göz önüne alarak; onunla Kur'ân arasında kopmayacak bir bağın bulunduğunu ve Kur'ân'ın hakikati ile İmâm'ın varlığının imtizacından derin bir tesirin hâsıl olduğunu açıklamış ve şu sonuca varmıştır: İmâm Ali (a.s) ve diğer masumlar, ilâhî

Kur'ân'ın mücessem hâlidirler. Öyle ki onların tüm sözleri ve davranışları, ilâhî âyetlerin tecellileridir. (Kâsımî, Tez Çalışması, 1392).

3. Cevâdî Âmulî, “*Nehcü'l-Belâğa'da Kur'ân*” adlı çalışmasında şunları ele almıştır: Kâmil insan, mücessem ve tekvînî bir Kur'ân'dır. İşte bundan dolayıdır ki, Kur'ân-ı Kerîm'in hakikatini kâmil surette tanıtabilir. İmâm Ali (a.s), Kur'ân'ı tanıtmada hususunda en yetkin ferttir. Kur'ân tefsirinin sahih metodu, Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiridir. Ama bizzat Kur'ân, insanların ismet ve tahâret ailesine müracaat etmelerini salık verdiği için, Masumların sünnetine rücu etmek de Kur'ân tefsirinin diğer muteber kaynaklarından sayılmaktadır. (Cevâdî Âmulî, 2. Sayı, s. 5-28, 1384).

4. Nasîrî, “*Kur'ân'ın Nehcü'l-Belâğa'da Tecellîsi*” adlı makalesinde; telmih, açıklama ve bir araya getirme yöntemleriyle Kur'ân-ı Kerîm'in *Nehcü'l-Belâğa'da* yer alan muhtelif âyetlerine işaretlerde bulunmuş ve daha sonra da Kur'ân'ın, *Nehcü'l-Belâğa'da* yer alan dua tevfiği, tövbe, istiğfar ve şükür gibi ince sırlarından ve mevzularından söz etmiştir. Örneğin İmâm Ali (a.s) bir âyetten kısa bir pasajı ele alarak “zühd”ün doğru tanımını açıklamış ve şöyle söylemiştir:

“Kur'ân'da “zühd”ün tamamı, iki kelime ile beyan edilmiştir: “Kaybettikleriniz için üzülmeyin, size verilenler ile de sevinmeyin (Hadîd, 23).”

Yani bir kimse, kaybettiğine üzülmedikçe ve elde ettiğiyle mutlu olmadıkça zühdün iki kulpuna da tutunmuş olur. Zira bazen, insana dünyevî nimetler verilmekte, bazen de bunlar ondan alınmaktadır. Kâmil zühd; insanın, nimetlerin varlığı veya yokluğuyla

nefsinin dizginlerini salıvermemesi demektir. Dolayısıyla İmâm Ali (a.s)'a göre, Kur'ân'da da geçtiği üzere dünyaya bağlanmamak, zühdün nişanesidir. Böylece bu tefsirle; zühdün, gösterişli evlerde oturmayı terk etmek ve tekkelerde yaşamak demek olmadığı; bilakis insanın, kudret ve servetin zirvesinde iken dahi zâhid olabileceği anlaşılmaktadır. Nitekim, yoksulluk ve yoksunluğun en dip noktasında yaşamakla da zâhid olunamamaktadır (Nasîrî, 2. Sayı, s. 191-203).

2. Nehcü'l-Belâğa'nın Kapsamlılığı

Her şuurlu okuyucunun da teslim edeceği üzere, *Nehcü'l-Belâğa'nın* ayrıcalıklarından biri de, kapsamlılığının ve ilgi çekici çeşitliliğinin olduğu hususlardır. Öyle ki insan, bu nurânî kitapta birbirinden tamamen farklı konularda serdedilen tüm bu latif demaçleri ve tatlı sözleri müşahede edince taccüp etmektedir. Kesin olarak söylenebilir ki bu cilveler; kalbi, ilâhî sırların hazinesi ve ruhu, ilmin engin okyanusu misali olan Masum (a.s) dışında kimsenin harcı değildir. Şeyh Muhammed Abduh şöyle söylemektedir:

“Ne vakit Nehcü'l-Belâğa'nın bir bölümünden başka bir bölümüne geçsem, sahnelerin/manzaraların tamamıyla değiştiğini hissedirdim. Bazen kendimi, gezinir haldeki pak nefislerin etrafında, en lâtif kelimelerle işlenmiş güzel elbiseler içindeki manevî ve yüce ruhlar âleminde gördüm. Bunlar saf kalplere yaklaşılır, onlara doğru yolu ilham ederler, hedefe ulaştıracak yolu gösterirler, onları sürçmelerden korurlar, faziletin ve kemâlin yollarına hidayet ederler... Diğer zamanlarda da sanki o hikmetli hatibin sözlerini kulaklarımla işitir gibi olurum. O,

âdeta toplumun âlimlerine ve yöneticilerine yüksek ve etkileyici sesiyle hitap etmekte ve doğru yolu göstermektedir. Şüphe, tereddüt ve hatalara karşı onları uyarmakta, feraseti yoluyla siyasetin ve irşadın inceliklerine doğru onları hidayet etmektedir. Onlara yöneticilik ve idareciliğin en nitelikli derslerini öğretmektedir. İşte bu kitap Seyyid Râzî (r)'nin; kelimelerin efendisi ve mevlâmız Emîre'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib (a.s)'dan derleyip “Nehcü'l-Belâğa” diye isimlendirdiği ve kanaatimce bu kitabın muhtevasını gösterebilmesi açısından hiçbir ismin bundan daha uygun olamadığı kitaptır. Dağarcığımda, sözü geçen kitabı tanımlamada bu isimden daha açıklayıcı olabilecek başka bir vasıf yoktur.” (Abduh, s. 10, ty.; Bkz: İbn Ebî'l-Hadîd, c. 11, s. 153, 1340).

3. 176. Hutbe'den 241. Hutbe'ye Nehcü'l-Belâğa'nın Kur'ânî İşâretleri

İmâm Ali (a.s), Kur'ân'ın en büyük müfessirlerindedir. Kur'ân'ın anlaşılmasında ve tefsirinde özel bir makama sahiptir. O, azîz Peygamber ile sürekli bir şekilde birlikte olmanın bereketi ve risalet mektebindeki talebeliğiyle insanlar içerisinde Kur'ân'ı en iyi bilen ve onun ilimlerine ve maarifine de en vâkıf kimse idi. Tefsirî araştırma ve incelemeler ve de İmâm Ali (a.s)'dan arda kalan sözler, Kur'ân'ın tefsirinde onun üslup ve metodunun tanınması noktasında bize yardımcı olmaktadır. Bu tahkik de başlangıç itibariyle önce *Nehcü'l-Belâğa'da* Kur'ân'ın sarıh olmayan işaretlerini ve daha sonra da İmâm (a.s)'ın kelâmında aynen cârî olan Kur'ân lafızlarının sarıh işaretlerini muhtasar bir şekilde açıklama amacındadır.

3.1 İmâm Ali'nin Sözlerinde *Nehcü'l-Belâğâ*'da Sarılı Olmayan Kur'ânî İşâretler

3.1.1 İnsan, Kendi Yazgısının Belirleyicisi

“Allah’a and olsun ki, kazandıkları günahlar olmaksızın hiçbir topluluktan nimetlerin bolluğu ve dünya hayatının güzelliği geri alınmış değildir.” (178. Hutbe).

“Şüphe yok ki bir topluluk kendini değiştirmedikçe, Allah o topluluğu değiştirmez.” (Ra’d, 11).

Bu sözler günahın; nimetlerin zevâlini, azâbın nüzü'lünü ve Allah'ın intikamını icap ettirdiğine işaret etmektedir. Zira eğer insanlar, mürtekip oldukları günahlara rağmen, nimetlerin feyzine müstahak olmaya devam ederlerse; öte yandan da nimetlere lâyük olan insanlardan da bu nimetler alınır ve bunlardan men edilirse, bu durum bi-zatı zulüm olacaktır. Feyyâz-ı Mutlak olan Allah'tan böyle bir zulmün sadır olması da muhaldir. Yine “Şükr-i Mün'im” (nimetlere verene şükür ve teşekkür etmek) vaciptir ve Allah'ın nimetlerine mukabil olarak yapılacak bir şükürün esirgenmesinden O'na sığınmalıdır. Bundan dolayı, İmâm Ali (a.s), günahlara mürtekip olmaları dışında, insanlardan nimetlerin alınmadığına dair yemin etmektedir (Behrânî, c. 3, s. 679, 1375). Bu Kur'ânî esas, İslâm'ın en önemli içtimâî usulünü beyan etmektedir. Bu usul şudur: Her türlü dışsal değişim, öncelikle milletlerin ve toplumların içsel değişimleri üzerine temellenir ve toplumların her türden zafer ve yenilgileri de yine atılan bu temellerden kaynaklanır. Dolayısıyla kendilerini aklamak/beri kılmak için daima dış mihrakları günah keçisi olarak görenler ve bedbahtlıklarının nedeninin, baskıcı ve sömürgeci

güçler olduğunu ileri sürenler büyük bir yalnılgı içindedirler. Zira bu cehennemî güçler, eğer bir toplumun içinde üs ve mahfillere/uzantılara sahip olmasalardı, ellerinden hiçbir şey gelemeydi. Burada önemli olan şudur; baskıcı, sömürgeci ve zorba güçlerin hiçbir surette nüfuz sahibi olmamaları için önce toplum içindeki mahfilleri yok edilmelidir. Onlar Şeytan mesâbesindedirler ve biliyoruz ki Kur'ân'ın deyimiyle Şeytan, Allah'ın muhlas (hâlis kılınmış) kulları üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir ve o, yalnızca kendi derûnunda Şeytan adına üs kuranlara gâlip gelebilir (Mekârim Şîrâzî, c. 1, s. 146, 1375).

3.1.2 Allah'ın Gönül Gözüyle Görülmesi

“Gözler O'nu apaçık bir şekilde göremez.” (179. Hutbe).

“Gözler O'nu göremez; ama O, gözleri görür. O, Latîf'tir, Habîr'dir.” (En'âm, 103).

Bu, İmâm Ali (a.s)'ın tevhid ve Hakk Teâlâ'yı tenzih bâbında irâd ettiği en nitelikli hutbelerden biridir. İmâm Ali (a.s), baş gözüyle görülemeyecek olmasından dolayı Allah'ı tenzih etmekte ve O'nun nasıl görülebileceğini açıklamaktadır. Zira Allah, cismiyyetten ve cismiyyetin gereklerinden biri sayılan, “yön sahibi olma” gibi özelliklerden berîdir. Aynı şekilde baş gözü de O'nu algılayabilecek kudretten yoksundur. O yalnızca gönül gözüyle müşahede ve idrak edilebilir. Bu sebeple O'nun, hissî (duyu organı olan) gözle görülebilmesi nefyedilmiş; lâkin gönül gözüyle idrâki ise ispat edilmiştir. “Gözler O'nu idrak edemez.” ifadesi, işte bu manâdadır.

3.1.3 Allah'ın Âfâkî (Dış Âlem Kanahıyla) Yolla Bilinmesi

"Gökleri, sütunları olmaksızın muhkem kılması ve herhangi bir destek olmadan yükseltmesi, O'nun yaratmasının işâretlerindedir." (182. Hutbe).

"Allah, gördüğünüz gökleri herhangi bir direk olmaksızın yükseltendir." (Ra'd, 2).

Yer'in üzerindeki gök; insanın, var olduğunu hissedebildiği bir sütun olmaksızın (düşmeden) durmaktadır. Netice olarak, her insanın idrak etmesi gereken şey şudur: Göğü hiçbir sütun olmadan koruyabilen, de-ğişmesine mahal vermeyen ve de işgâl ettiği mekândan düşmesinden alıkoyan birinin var olması gerekir. Elbette göklerin hiçbir sütun olmaksızın kendi yerlerinde istikrarlı bir şekilde durmaları, yeryüzünün kendi yerinde istikrarlı bir şekilde durmasından daha şaşırtıcı değildir. Her ikisi de bu istikrarlarında Allah'a muhtaçtırlar ve O'nun kudret ve iradesiyle kendi düzlemlerinde durmaktadır. Yine bu istikrar, Yer'in ve göğün kendine özgü birtakım vesileleri aracılığıyla-
dır. Eğer gökler, sütunlar aracılığıyla du-rabilselerdi bile, yine Yüce Allah'a muhtaç olmaktan müstağni olmazlardı. Zira varlıkların tamamı, tüm hallerinde Yüce Allah'a ihtiyaç duymaktadırlar. Bu, mutlak surette bir ihtiyaçtır ve varlıklar, hiçbir surette bu ihtiyacı kendilerinden bertaraf edebilecek vasıfta değildirler. (Tabâtabâî, c. 11, s. 391.).

3.1.4 İnsanların Amellerine Nezâret Edenler

"...amellerin kaydedilmesi için azametli melekleri görevlendirmiştir. Onlar hak olan hiçbir şeyi unutmazlar ve batıl olan hiçbir şeyi de yazmazlar." (183. Hutbe)

"O değerli yazıcı melekler (kirâmen kâtibîn), yapıp ettiklerinizi yazmakta ve bilmektedirler." (İnfîtâr, 11-12).

"Kıymetli ve itaatkâr, yazıcı melekler..." (Abese, 16).

Tabersî'nin "*İhticâc*"ında şöyle zikredilmiştir: "Bir şahıs, İmâm Ali (a.s.)'a şöyle sordu: "Allah, kullarının tüm surlarına mut-tali iken, onların iyi ve kötü amellerinin ya-zılmasıyla emredilmiş Meleklerin varlık sebepleri nelerdir?" İmâm Ali (a.s.) şöyle cevap verdi: "Allah bu Melekleri, kendine ibadet etmeye davet etmiş ve kullarının amellerine şahitler kılmıştır. O'nun bundaki maksadı; kullarının, Meleklerin nezaretleri sebebiyle taat-i ilâhî'yi daha fazla gözetmeleri ve O'na isyan etmekten daha çok kaçınmalarıdır. Zira nice kullar vardır ki, günah işlemek üzere karar alırlar; ancak daha sonra akıllarına bu Melekler gelir ve günah işlemekten kaçınıp şöyle derler: "Rabbim beni görüyor ve aynı zamanda onun Yazıcı Melekleri de şahitlik ediyorlar." Bunlara ilâveten, Allah'ın, lütuf ve rahmeti sebebiyle kulları üzerine Melek-leri memur kılmasının bir başka sebebi de; Allah'ın izniyle, Meleklerin, âsi şeytanları insanlardan uzaklaştırmaları, yine aynı şekilde yeryüzünün zararlı/şerli mahlukla-rından ve insanların göremediği daha nice âfetlerden onları korumalarıdır. Elbette bu koruma, Allah'ın fermanı ile onların ecel-lerinin yaklaştığı zamana kadardır. (Arûsî Huveyzî, c. 5, s. 522, 1415)." Bu rivayet-lerden anlaşıldığı üzere; onlar amellerin ya-zılmasıyla memur kılınmalarının yanısıra, insanları çetin hâdiselerden, âfetlerden ve şeytanların vesveselerinden korumakla da emrolunmuşlardır.

"Her insanın önünde ve arkasında, kendi-sini Allah'ın emrine bağlı olarak koruyup gözetleyen Melekler vardır." (Ra'd, 11).

3.1.5 Hayırda Yarışmak

“Allah size merhamet etsin, sizler îmâr etmenizin emredildiği, teşvik edildiğiniz ve kendisine çağrıldığınız (cennetteki) evleriniz için yarışın.” (188. Hutbe).

“Rabbimizin affına mazhar olmak ve muttakiler için hazırlanmış, genişliği gökler ve Yer kadar olan cennete ulaşmak için birbirinizle yarışın.” (Â-i İmrân, 133).

İmâm Ali (a.s), âyetin “Rabbimizin mağfaretine mazhar olmak için yarışın.” bölümü için, “*Farzları edâ etmede yarışın.*” tefsirini yapmıştır. (*Tabersî, c. 2, s. 836, 1372; Meclisî, c. 66, s. 347, 1403*).

İmâm Ali (a.s)’ın tavsiyelerinden biri şudur: “İnsana verilen vaatlerden biri olan âhiretteki menzillerinizi âbâd etmek için birbirinizle yarışınız.” Âhiret yurdunu âbâd etmek de yalnızca; fitrat ve ilâhî sünnetlerle uyumlu olan ve nefsin kemâllerini artıracak hayırlı amellerle gerçekleştirilebilir. Özetle; şer’î nizâmın korunması ve devamı vasıtasıyla, âhiret yurdunu âbâd etmek için hayırlı amellerde, ibadetlerde, mânevî ve ruhî kemâllerin kazanılmasında birbirimizle yarışalım.” (*Behrânî, c. 4, s. 334, 1375*).

3.1.6 Ölümün Hatırlanması

“Siz ve Kıyâmet, aynı iple bağlanmışsınız. Sanki Kıyâmet, alâmetleriyle gelmiş, işâretleriyle yaklaşmıştır.” (190. Hutbe).

“Yoksa onlar Kıyâmet’in ansızın kendilerine gelmelerini mi bekliyorlar? Oysa onun alâmetleri çoktan gelmiştir.” (Muhammed, 18).

Burada Kıyâmet saatinin yakınlığına bir kinâyede bulunulmuş ve onun sanki şu an

gerçekleşmek üzere olduğu belirtilmiştir. İmâm Ali (a.s), Kıyâmet saatinin yaklaşmasını, tıpkı şu an gerçekleşiyormuşçasına tasvir etmiş ve bunu da “Kad=Muhakkak” edatıyla tekit ederek âdetâ hâlihazırda tahakkuk etmiş bir hâdiseymişçesine beyân etmiştir. O kadar ki, şöyle buyurmuştur:

“Onun yenisi eskimiş, şişmanı zayıflamıştır.”

Yani Kıyâmet, tam da şu anda sorguya çekmek üzere sizi Sırat köprüsünde hazır bulundurmaktadır ve bu hâdise de işte şimdi tahakkuk etmiştir.

3.1.7 Muttakîlerin Sıfatları

“Takvâyı azık edinenler ne azdır!” (191. Hutbe).

“Kullarımdan hakkıyla şükredenler ne azdır!” (Sebe’, 13).

İmâm Ali (a.s), muttakîlerin ve takvânın şartlarını yerine getirenlerin az olmalarından duyduğu şaşkınlığı izhâr etmiş ve şöyle buyurmuştur: Bu grup Allah tarafından, sayılarının az oluşlarıyla nitelenmişlerdir. Gayet açıktır ki, eğer şükür yalnızca sözle yerine getirilebilse idi, bu zor bir eylem sayılmaz, böylece onu yerine getirenler de sayıca az olmazlar idi. Bilakis burada anlatılmak istenen, pratik bazda bir şükürdür. Bu pratik şükür de insanların; uğruna yaratıldıkları hedef yolunda nimetlerden istifade etmelerini ifade eder ve kesin olarak söylenebilir ki, ilâhî nimetleri yerli yerinde kullanabilenler pek azdırlar. Büyük zâtlardan bazıları, şükür konusunda üç aşama zikretmişlerdir:

Kalp ile Şükür: Nimetten duyulan nızâyet ve hoşnutluk duygusuyla yerine getirilen şükürdür.

Söz ile Şükür: Nimet vereni sözle övmektir.

Bedenin Tüm Âzâları ile Şükür: Bu tür şükür de amellerin nimetlerle âhenkli kılınmasıdır. (Mekârim Şîrâzî, c. 18, s. 38, 1374).

3.1.8 Şeytan, İnsanın Apaçık Düşmanı

“Ey Allah’ın kulları! Şeytan’ın, çağrısıyla sizi endişeye sokmasına, atlı ve yaya olarak sizi elde etmesine karşı uyanık olun.” (192. Hutbe)

“Haydi, onlardan gücünün yettiği kimseleri davetle şaşır; süvarilerinle ve yayalarla onların üzerine yaygara kopar,... onlara vaatlerde bulun. Zaten Şeytan, aldatmadan başka bir şey vaad etmez.” (İsrâ, 64).

“(İblis) Dedi ki: “Rabbim, beni kıskırttığım şeye karşılık, andolsun ben de onlara yeryüzünde dünyayı süslü göstereceğim ve onların hepsini saptracağım.” (Hicr, 39).

Âyetin, “İstedğin herkesi davet ve vesveselerinle dalâlete sürükle.” kısmı, emir kipiyle beyân edilmesine rağmen, gerçekte bir tehdittir. Nitekim İbn Abbâs şöyle demiştir: “Bir kimseyi tehdit etmek istedikleri zaman, genellikle şöyle söylemektedirler: “İstedğini yap, nasıl olsa yaptığının neticesini göreceksin!” İşte burada da tehdit, emir kipiyle beyan edilmiştir. Çünkü bu durum tıpkı şunu andırır: Bir kimseye, sanki kendi kendisine hakaret etmesi emredilmiş gibidir. Mücâhid şöyle söylemiştir: “*Sesin ile*” ifadesiyle kastedilmek istenen, *nağme, şarkı v.b’dir.*” Bazıları da şöyle söylemişlerdir: “İnsanları fesada çağırın her ses, Şeytan’ın bir çağrısıdır.” “Süvâriyle ve yayalarla” ifadeleriyle söylenilmek

istenen de İblis’in tuzakları, takipçileri ve dostlarıdır.” Dolayısıyla burada geçen “bâ” harf-i ceri, zâiddir. Açıktr ki, her süvâri veya yaya, Allah’a isyan yolunda hareket eden ins ve cin de başta olmak üzere, Şeytan’ın süvâri ve piyâde birlikleridirler. Bazı kimseler de bu âyetin tefsirinde şöyle söylemişlerdir: “Yani, süvâriyerini ve yayalarını davet et ve Âdemoğullarını azdırmak için onları seferber et.” (Tabersî, c. 14, s. 170, 1360).

3.1.9 Peygamberin Bi’setinin Armağanı/Sonucu

“Allah’ın, Peygamberini gönderdiğinde ilâhî ve bol miktardaki nimetlerini onların üzerine nasıl nâzil ettiğine bir bakın!” (192. Hutbe).

“Andolsun ki Allah, mü’minlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, vicdanlarını arındıran, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle lütufta bulunmuştur. Oysa onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.” (Âl-i İmrân, 164).

Beyânın/Sözün efendisi Ali (a.s), bu ifadelerde insanlara İslâm Peygamberi (s.a.a)’nin bi’setiyle eşzamanlı olarak sahip oldukları toplumsal değeri ve konumu hatırlatmakta ve bundan öğüt/ibret almalarını istemektedir. Allah bu büyük nimetin bereketiyle, onları o zorluk ve buhranların tümünden kurtarmıştır. Nitekim Allah, Peygamberlerin bi’seti ve ilâhî maârifin tebliği vasıtasıyla insanlar arasında ülfet ve merhametin meydana gelmesini sağlamıştır. O, şöyle buyurmuştur:

“Allah onların gönüllerini birbirine ısındırdı. Aksi takdirde yeryüzünde bulunan her şeyi harcasaydın, yine de onların kalplerini böylesine uzlaştıramazdın.

Lâkin Allah, onları birbirleriyle kaynaştırırdı.” (Enfâl, 63).

Yani Allah, onların müteferik ve dağınık düşüncelerini toparladı ve düzenledi. Zira câhiliye döneminde, onların yaptıkları her şey, nefsânî temâyül ve arzuları esasınca şekillenmekteydi. Bu suretle birbirlerinden uzaklaşmakta ve kendi aralarında uzlaşamamaktaydılar. (Behrânî, c. 4, s. 509, 1375).

Doğal olarak, ne vakit bir toplumun ya da ümmetin hedefi yalnızca maddî dünyanın imkânlarından faydalanmakla sınırlı olursa ve fikri de dünya hayatının dört duvarına hapsolursa; böyle bir toplum, sosyal fitnelerin ve musibetlerin meydana gelişine engel olamaz. Çünkü dünya yurdu meşakkat yurdudur. Elbette toplumdaki fertler arasında ülfetin hâkim olmasında ve öfke ve düşmanlıkla dolu gönüllerin razı edilip tatmin edilmesinde etkili olabilecek son şey; mal, makam ve diğer dünyevî nimetlerdir. Bunlar, insanların rağbet edip sevdikleri lütüflardır ve insanlara bahşedildikleri vakit, bu lütüfların verdiği hoşluk duygusu ile bir dereceye kadar ikna edilip susturabilmeleri mümkündür. Lâkin bu durum, yalnızca cüz'î durumlar için geçerlidir, yani fakat bazı insanlarda netice verebilir; ama genelin düşmanlığının ve kininin giderilmesinde yetersiz kalabilir. Zira tüm fertlerin gönlünde yer tutan güdülerden olan ve başkalarının, hayatlarında elde ettiklerini müşahede etmek suretiyle körüklenen tamah ve hasislik ateşinin, para ve bunun gibi metâlar ile söndürülebilmesi hiçbir surette mümkün değildir. Elbette İslam, toplumda fertler arasında ülfetin meydana gelmesi ve merhametin hâkim olması için, insanları ilk olarak ilâhî maarif ile tanıştırmış, aralarında bu maarifi tebliğ etmiş ve insan hayatının, ebedî bir hayat olduğunu ve bir gün sonra

erecek olan bu geçici dünya hayatıyla sınırlı olmadığını bildirmiştir. Aksine ebedî hayat, hakikî olan hayattır ve insanın; Münzezzeh olan Allah'a kul oluşu sayesinde, kendisiyle bekâ bulacağı ve ilâhî yakınlığın nimetleriyle nimetleneceği bir âlemdir. (Tabâtabâî, c. 9, s. 120-121, 1417).

3.1.10 Serzeniş ve Kınamalardan Korkmamak

“Şüphesiz ben, Allah yolunda hiç kimse- nin kınamasından korkmayan kimselerdenim.” (192. Hutbe)

“Onlar Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar.” (Mâide, 54).

Bu sözlerle ifade edilmek istenen, İmâm Ali (a.s)’ın Hakk Teâlâ’ya itaat ve kullukta nihâî merhaleleri kat etmiş ve tam bir ihlâs makamına ulaşmış olmasıdır. Bu sebeple, başkalarının teşvik ya da serzenişinin, İmâm’ın ilâhî niyet ve tasarruflarında hiçbir etkisi olamaz. O, hakikati tanımış, ona inanmış ve bilinçli bir şekilde Allah yolunda yürümüştür. Hiçbir kınayıcının kınaması, onun o nur dolu gönlüne bir korku düşürememiştir.

3.1.11 Allah’ın Takdirine Râzı Olmak

“İtaat edenin itaati O’na bir fayda veremez. Rızıklarını aralarında paylaştırdı ve herkesi kendi yerlerinde karar kıldı.” (193. Hutbe).

“Onlar mı Rabbinin rahmetini paylaşacaklar? Dünya hayatında onların mâişetlerini ve servetlerini aralarında paylaştran Biziz. İnsanların bir kısmı, bir kısmını istihdâm/teshîr edebilsin

diye, onları birbirlerinden farklı alanlarda üstün kılan Biziz.” (Zuhruf, 32).

Kulların rızıklarını, onların maslahatları esasınca aralarında taksim ettik. Bu konuya dair kimsenin bir görüş belirtme hakkı yoktur. Tıpkı rızık konusunda bazıları bazılarına üstün kıldığımız gibi, risâlet konusunda da istediğimiz kimseleri seçtik. (Tabersî, c. 22, s. 217, 1360). Öyle ki Hakk Teâlâ, varlıkların yaratılışının ilk kaynağı olup, yaratılmışların rızığını bahşedendir. Yarattıklarının derecesi de (hikmete binâ olmuş ilâhî takdir gereği) birbirleriyle farklıdır: Bir kısmını kudret sahibi, bir diğer kısmını da muhtaç; bir bölümünü şerefli ve izzetli, bir diğer bölümünü de zلیل kılmıştır. Bu derecelerin ve farklılıkların var olma sebebi, insanların rüşd bulmaları adına; ilâhî bir maslahat ve imtihan gereğidir ve zarûrîdir. O, kullarına muhtaç olmaktan Mutlak surette Ğaniyy'dir.

3.1.12 Muttakilerin Vasıfları

“(Takvalıyı şu vasıflar üzere görürsün): Şehveti ölü, öfkesi yatışmıştır. Ondan yana hayır umulur ve şerden emin olunur.” (193. Hutbe).

Muttakiler, dünya meselelerinde farkındalık ve dikkat sahibidirler. Onlar bu özelliklerini yumuşak huylulukla harmanlamışlardır; öfke ve haşinlikten uzaktırlar. Tıpkı şu darbimeselde beyân edildiği gibi: “Ne seni yiyebilecekleri kadar lezzetli ol, ne de senden uzak duracakları kadar acı.” İşte bu ölçü, toplum huzurunda insanlarla iken sergilenmesi gereken “adalet” (=melekelerin ahlâkî bâbdaki itidâlleri) faziletinin bir tezâhürüdür. Biliyoruz ki yumuşak başlılık, bazen kişide olması arzu edilen

tevâzûdan kaynaklanır ve bazen de taviz ve öngörüsüzlükten.

“Allah’a karşı gelmekten gücünüzün yettiğince sakının ve buyruklarına itaat edin. Kendi iyiliğiniz (hayrınız) için harcayın. Kim nefsinin cimrilüğünden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Teğâbün, 16).

“Ey imân edenler, siz de Mûsâ’ya eziyet eden İsrâiloğulları gibi olmayın. Unutmayın ki Allah onu, kendisine karşı ileri sürdükleri iddialardan temize çıkardı... Ey imân edenler, Allah’tan sakının ve doğru söz söyleyin. (Ahzâb, 69-70).

Yukarıdaki âyette yer alan hitap, yalnızca Peygamber (s.a.a) zamanındaki mü'minlere has değildir. Bilakis kendisinden sonra gelip risâlet Peygamberinin (s.a.a) mukaddes ruhunu incitenler, onun dinîni küçümseyenler, zahmetlerini boşa çıkararak ve vasiyetlerini unutanlar da mezkûr hitabı şâmilidir. Nitekim bazı rivayetlerde şöyle nakledilmiştir: “Ali (a.s.)’a ve evlâtlarına zulmedenler de bu âyeti şâmilirdirler.” (Nûru’s-Sekaleyn, c. 4, s. 308). Şuhâlde, eğer aziz ve ilâhî Peygamberler, cahillerin ve münaфіkların incitici sözlerinden emanda olmamışlarken, pâk ve mü'min kimselerin bu tür şahıslara müptela olmamaları düşünülemez. Nitekim İmâm Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

“İnsanların tamamının rızasını elde etmek ve insanların ağızlarını kapatabilmek mümkün değildir... Mûsâ’yı birtakım ithamlarla suçlayıp incitmediler mi? O derece ki, sonunda Allah onu temize çıkardı.” (Arûsî Huveyzî, c. 4, s. 309. Bkz: 193. Hutbe, 30. Vasıf; Hucûrât, 11; 193. Hutbe; Nisâ, 36).

3.1.13 Kur'ân, Şifâ Bahşeden Kitap

“Kur'ân, kendisi sayesinde hastalıklardan hiçbir korkunun kalmadığı, şifâ veren bir ilaçtır.” (198. Hutbe).

“Ve Biz Kur'ân'dan, inananlara şifâ ve rahmet olan âyetleri indirmektediriz.” (İsrâ, 82).

Öyle bir şifâ ki, onunla hastalıklardan yana geriye tek bir endişe dahi kalmaz. Kur'ân ve onun sırları üzerinde tedebbürde bulunmak, insan nefsinin cehâlet hastalığından, çirkin huylardan ve nâhoş bir ahlaktan şifâ bulmasını sağlar. Bu, artık ardında bir hastalığın kalmadığı bir şifâdır; zira eğer nefsânî faziletler meleke halini alırlarsa, bu melekelerin zevâl bulma korkuları da ortadan kalkmış olur. Ayrıca Kur'ân, bedenler için de şifâ vesilesidir.

Bkz: Namazın Armağanı: 199. Hutbe; Bakara, 238). Emaneti Edâ Etme Sorumluluğu: 199. Hutbe; Ahzâb, 72). Hakkın Yolu ve Metodu: 201. Hutbe; Enfâl, 25). Âhirete Yöneliş: 203. Hutbe; Ğâfir, 39). Men Edilmiş Ruhbanîyet: 209. Hutbe; A'râf, 32). Rahmâniyet ve İlâhî Lütuf: 216. Hutbe; En'âm, 160). Risâletin Tebliği: 231. Hutbe; Hicr, 94). Genel Haklara Riâyet: 232. Hutbe; Enfâl, 41). Haccın Fel-sefesi: 192. Hutbe; Mâide, 97). Kibir, Küfürün Kaynağı: 192. Hutbe; A'râf, 12).

3.2 İmâm Ali (A.S)'In Kelâmında Nehcü'l-Belâğâ'da Sarîh (Dolaysız) Kur'ânî İşâretler

Burada Kur'ân'ın *Nehcü'l-Belâğâ*'daki sarîh işâretleri zikredilip hülâsa bir şekilde tefsir edilecektir. Kur'ân'ın sarîh işaretleriyle kastedilen; İmâm Ali (a.s)'ın *Nehcü'l-Belâğâ*'da başlangıçta bir âyeti kâmil şekliyle ya da ondan bir bölümü naklettiği ve daha sonra da bunları tefsir ettiği pasajlardır.

3.2.1 Hak Yolunda İstikâmet, Kurtuluşun Şartı

“Şüphesiz ben, O'nun ilâhî vaatleri ve açık delilleriyle konuşuyorum. O, Kur'ân'da şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır.” deyip sonra dosdoğru yolda istikâmet üzere yürütenlerin üzerine Melekler iner; onlara, “Korkmayın, üzülmeyin, size vaat olunan cennetle sevinin.” derler.” buyuruyor. Şüphesiz siz de “Rabbimiz Allah'tır.” demiştiniz. O halde O'nun Kitabının istikâmetinde, emrinin yolunda ve kullarının O'na sahibî şekliyle ettiği ibâdetler üzere, istikâmet sahibi olun. Bu yolda pâyidar kalın ve Allah'ın emirlerine muhalefet etmeyin.” (176. Hutbe)

Burada İmâm (a.s), Kur'ân'a ve faziletlerine değinmektedir. Böylece muhatapları, ona itaate çağırmakta, istiâre edebî sanatıyla Kur'ân'ın nasihat ediciliği vasfına işâret etmektedir. Bu, şu anlama gelmektedir: Kur'ân, hayır dileyen bir nasihatçı misâli, tâbîlerini envâi tür maslahata yönlendirmektedir. “O, aldatmayan ve saptırmayan bir hidâyet edicidir.” cümlesi, bu istiâreyi özlü bir şekilde dile getirmiştir. Yani, Kur'ân, aldatmayan bir nasihatçidir ve dalâlete düşürmeyecek bir yol göstericidir. Aynı şekilde, istiâre yoluyla Kur'ân için “muhaddis” (konuşan) vasfını dile getirmiş ve bu vasfı, “Yalan söylemez.” cümlesiyle tezyin etmiştir. Son istiâre, şu münasebetle beyân edilmiştir: Kur'ân'ın, doğru sözlü bir konuşmacı oluşu; tüm zamanlara ait haberleri ve geçmiştekilerin yaşadıklarını doğru bir şekilde nakletmesinden anlaşılmaktadır. Kur'ân ile birlikte olmak, onun hâfızları ve kâfîleri ile birlikte olmak demektir; zira âyetler onlar vesilesiyle işitilmekte, böylece âyetler üzerinde dikkat ve tedebbür vücuda gelmektedir. Ayrıca Kur'ân'da

apaçık deliller ve uyarıcı nehiyeler mevcuttur ve basiret ve şuur sahibi olmak isteyen bir kimsenin görüş mesafesini artırır, cehâletinin körlüğünü ve karanlığını azaltır. Bundan dolayı İmâm (a.s), “Bir kimse için Kur'ân'dan sonra, fakirlik yoktur.” demiştir. Yani Kur'ân'ın nâzil oluşundan ve onun apaçık açıklamalarından sonra, insanların artık kendi hayat ve memâtları konusunda hiç kimsenin hüküm ve düsturlarına ihtiyaçları yoktur. İmâm buna ek olarak, bir kimse için Kur'ân'dan önce de hiçbir zenginlik ve kudretin mevcut olmadığını belirtmiştir. Bununla kastedilen şudur; bilgisiz ve sapıtmış insanlar için Kur'ân'dan önce, ona ihtiyaç duymayacakları bir konu kesinlikle yoktu. Dolayısıyla Kur'ân'ın; insanlara dertlerinin dermanlarını Kur'ân'da aramalarını beyan etmesi, işte Kur'ân'ın sözü edilen bu özelliğinden ötürüdür. Bu dertlerle söylenilmek istenen; cehâlet hastalığı, zorluklar ve bedbahtlıklardır ve Kur'ân, sözü geçen marazların bertarafı ve şifâları, kişilerin dünyevî ve uhrevî maslahatlarını görebilmeleri ve iyiyi ve kötüyü teşhis edebilmeleri için, kendisinden yardım alınmasını istemektedir. Kur'ân'da şöyle buyrulmuştur:

“Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra dosdoğru yolda istikâmet üzere olanlar var ya, işte onların üzerine Melekler şu müjdeyle inerler: “Korkmayın, kederlenmeyin, size vaat olunan cennetle sevinin!” derler.”

Bu âyet-i şerîfe; mü'minleri bekleyen ve meleklerin, onları karşılayacağı geleceği haber vermektedir. Bu gelecek de onların gönüllerinin takviye olması, itminan bulmaları ve kerâmetle müjdelenmeleridir. Dolayısıyla Melekler onları gam ve korkudan yana güvence altına almaktadırlar. Korku, yaşanması muhtemel olan bir şeyden duyulan rahatsızlıktır. Mü'minler hakkında ya

endişe duydukları bir azap ya da cennetten mahrum olacaklarına dair bir korku sözkonusudur. Bu korku, bazen mü'minlerin düçar oldukları ve neticelerinden dehşete kapıldıkları günahlar sebebiyle iken; bazen de işledikleri hayırların, ihmalleri sebebiyle onlardan sâkit olması ve bu zâyîâtтан ötürü üzülmeleri nedeniyle de olabilmektedir. İşte Melekler, onların bu korkularından yana selâmete erdiklerini, bağışlanmış ve azaptan kurtulmuş olduklarını bildirmek suretiyle gönüllerini almaktadırlar. (Tabâtabâî, c. 17, s. 591. Bkz: Ahkâf, 13).

3.2.2 Allah'ın Dini Yolunda Cihad

Nehcü'l-Belâğâ:

“Geceleyin gözlerinizi uyanık tutun, karnlarınızı oruçla zayıflatın, ayaklarınızı kullanın, mallarınızı infâk edin, bedenlerinizi canlara fedâ edin, bu yolda hiçbir şeyinizi esirgemeyin. Nitekim Münezzehe olan Allah şöyle buyurmuştur: “Eğer Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı sabit kılar.” Ve yine, “Allah'a karz-ı hasen (güzel bir ödünç) verecek olan kimdir? Allah bunun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun için çok değerli bir mükâfât vardır.” (183. Hutbe)

Kur'ân:

“Ey imân edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sâbit kılar.” (Muhammed, 7).

Nehcü'l-Belâğâ:

“Allah kendisi için bir zillet olacağı için sizin yardımınızı istemez, ihtiyaçtan dolayı da sizden ödünç talep etmez; zira göklerin ve Yer'in orduları Allah'ındır, O, Gâlib ve

Hekîm'dir. Göklerin ve Yer'in hazineleri Allah'ın olduğu ve de Ğanıyy ve övülmeğe lâyıq olduğu halde sizden ödünç talep ediyor. Bunların hepsi, hanginizin daha güzel amel edeceğinin âşikâr olması adına sizi imtihan etmesi içindir. O halde, Allah'ın yurdundaki komşularıyla beraber olmanız için, amel etme hususunda acele edin.” (183. Hutbe)

Kur'ân:

“Göklerin ve Yer'in orduları yalnız Allah'ındır.” (Fetih, 7)

“Göklerin ve Yer'in orduları” ifadesinin geniş bir anlamı vardır; hem ilâhî melekler ordusunu şamilidir ve hem de yıldırımlar, depremler, tufanlar, seller, dalgalar ve göremediğimiz ve varlığından haberimizin olmadığı güçleri de içine alır. Zira bunların hepsi, Allah'ın ordularıdır ve O'nun emrine âmâdedirler. (Mekârim Şîrâzî, c. 22, s. 36. Bkz: 183. Hutbe, ve Hadîd, 21; Yûsuf, 18; Âl-i İmrân, 173, Tabersî, c. 24, s. 238, 1360).

3.2.3 Kurtuluş İçin Takvâ

Nehcü'l-Belâğâ:

“Kalanması sıkıntılı bir yerde, birbirine benzeyen büyük işlerde, doymadan yemesi şiddetli, gürültüsü yüksek, alevi parıltılı, çıkardığı ses heyecanlı, ateşi alevlenmiş, sönmesi uzak, yakıtının alevi şiddetli, tehdidi korkutucu, dehlizleri karanlık, kazanları kızgın, derinliği dipsiz olan bir ateşte dünyanın yenileri eskimiş, şişmanları zayıflamıştır. İşte o arada, “Rabblarına karşı gelmekten sakınanlar, grup grup cennete doğru yönelirler.” Onlar, azaptan emanadlardır; eziyet ve ateşten kurtulmuşlardır. Allah'ın emin yurdunda, kendi makamlarından râzıdır.” (190. Hutbe).

Kur'ân:

“Rabblarından korkup sakınanlar da cennete bölük bölük sevk edildiler.” (Zümer, 73).

Nehcü'l-Belâğâ:

“Onlar, dünyada amelleri hayırlı, gözleri ise yaşlı olanlardı. Tevâzû ve istiğfâr ile dünyadayken geceleri tıpkı gündüz gibi; gündüzleri de günah korkusuyla gece misâli olmuştu. Bundan dolayı, Allah, cenneti onlar için nihâî bir yurt olarak karar kılmış, onların güzel bir şekilde mükâfâtlarını bahşetmiştir. Onlar, bu mükâfâtlara lâyıq kimselerdi ve kalıcı mülkler ve nimetler içinde orada ebedîdirler.” (190. Hutbe).

Kur'ân:

“Onlar da zaten buna lâyıq ve ehil idiler. Allah, her şeyi bilendir.” (Fetih, 26).

Mü'minlerin “takvâ”ya daha yaraşır olmalarının sebebi; böylesi ilâhî bir nimeti elde edebilecek kabiliyetlerinin tam anlamıyla var olmasındandır. Elbette onlar, sâlih ameller vasıtasıyla bu istidatlarını tek-mil etmişlerdir. Dolayısıyla şüphesiz onlar, takvâ kelimesine başkalarından daha yakın idiler. Takvâ ehli olmaları ise, onlardan başka kimsenin bu nimete sahip olma konusunda salahiyetli olmamasındandır. Burada “ehil” kelimesi, “her şeyin özeli, seçkini, önceliklisi” manâsındadır.” (Tabâtabâî, c. 18, s. 290, 1417).

3.2.4 Kibir, İtaatsizliğin Menşei

Nehcü'l-Belâğâ:

“Sonra onlardan mütevâzı olanlarla büyüklüklenenleri birbirlerinden ayırmak için,

bunu kendine yakın olan Meleklerine haber verdi. Kalplerde saklı olanları ve gaybilerin gizlediklerini bilen Münezzeh olan Allah, “Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım. Onu tamamlayıp sonra ona ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!” buyurdu. İblis hariç, Meleklerin tamamı secdeye kapandılar.” Zira İblis’i hasedi sardı. Şeytan, kendi hilkat mayasını Âdem (a.s)’a karşı öne sürdü ve bunu böbürlenme sebebi kıldı. Ateşten yaratılmasını delil göstererek, taassup ve gurura düçar oldu.” (192. Hutbe).

Nitekim Kur’ân âyetlerinden anlaşılıyor ki, Şeytân’ın isyankârlığı, kibri ve Âdem (a.s)’a karşı böbürlenmesinin nedeni; kendi yaratılış hammaddesinin ve aslının daha üstün ve değerli olduğu iddiasıydı; zira Âdem (a.s) topraktan, o ise ateşten yaratılmıştı.

Kur’ân:

“Hani Rabbin Meleklerle, “Muhakkak Ben, çamurdan bir insan yaratacağım.” demişti. Onu tesviye edip ruhunu üfürdüğünde, “Ona hemen secde edin!” dedi. Bunun üzerine bütün melekler secdeye kapandılar. Yalnız İblis hariç. O, büyüklendi ve kâfirlerden oldu.” (Sâd, 71-74).

3.2.5 İlâhî İmtihân

Nehcü'l-Belâğa:

“Allah, onları açıklıkla sınadı; zorluklara ve belâlara müptelâ kıldı. Korkuyla imtihan etti; çok sayıda meşakkat vasıtasıyla onları arındırdı/hâlis kıldı. O halde, mal ve evlâdı, Allah’ın hoşnutluk veya gazap sebebi olarak bilmeyin. Bu durum gerçekte imtihan olunabilecek meselelere karşı bilgisizlik demek olup, zenginlik ve kudret

içindeyken bir imtihan anlamına gelir. Zira Allah şöyle buyurmuştur: “Onlara verdiğimiz mal ve evlâtlar ile kendilerine yardım ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır onlar farkına varmıyorlar.” O halde Münezzeh olan Allah şüphesiz, kullarından kibirli olanları kendi nefisleri hakkında, onların nazarlarında mustazaf olan dostlarıyla imtihan ediyor.” (192. Hutbe).

Kur’ân:

“Kendilerine mal ve çocuklar vererek, onlara iyiliklerde bulunmamız için acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, onlar anlayamıyorlar.” (Mü’minûn, 55-56).

3.2.6 Refâh, Küfrün Kaynağı

Nehcü'l-Belâğa:

“Ümmetlerin ifsad içinde yaşayan zenginleri ise nimetlerinin çokluğu sebebiyle taassup göstererek şöyle dediler: “Biz mal ve evlât bakımından daha çoğuz, biz azaba uğrayacak da değiliz.” dediler. Eğer taassup gösterecekseniz/övünecekseniz bari asâletli bir ahlâk, güzel fiiller ve amellerde mutaassıp olun.” (192. Hutbe).

Kur’ân:

“Biz malca ve evlâtça daha çoğuz, biz azaba da uğratılmayacağız.” (Sebe’, 35).

Peygamberlerin ilk hedefi, siyâsî hâkimiyetin el değiştirmesi ve siyâsî tâğûtun yok edilmesidir. Ama şımarık servet sahipleri (iktisâdî tâğûtlar), dâima Peygamberlerin hedeflerine muhalefet etmişlerdir; zira önderlik ve hükümrânlığın yalnızca servet sahiplerinin veya onların tâbîlerinin bir hakkı olduğunu sanmaktadırlar. Yine onlar şu yanlıya kapılmaktadırlar: Kudret

ve servet sahibi olduklarından ötürü, ilâhî azâba düçar olmayacaklarını zannetmektedirler. Hatta günahlara mürtekip olduklarında, “Biz azâba uğrayanlardan olmayacağız.” demektedirler. Nitekim bu tarz bir düşünce, onların günahlara batmalarına sebep olmaktadır. Çünkü servetine ve kendine tâbî olanlara güvenen bir kimse, ilâhî hidayet ve akıldan uzaklaşırsa helâk olur. (Müderrişî, c. 1, s. 383).

3.2.7 Âhireti Hatırlamak

Nehcü'l-Belâğâ:

“Ey Allah'ın kulları! Sizlere takvâli olmayı tavsiye ediyorum. Çünkü takvâ, kendinizi kontrol etme ve sâbit kadem kılma vesilenizdir. O halde takvânın ipine tutunun ve onun hakikatlerine sığının. O, gözlerin şaşkınlıktan kalakaldığı ve insanın nezdinde her şeyin karanlığa bürüneceği o günde sizi sükûnet yurduna, engin diyârlara, muhkem sığınaklara ve izzetli makamlara ulaştırır.” (195. Hutbe).

İnsanın eceli yaklaştığı vakit, gönül gözü âhiretin ahvâline açılır ve onları keşfeder. Bu hâl üzereyken, dünyanın her yeri ona karanlık görünür. Bundan önce gördükleri, artık gözlerinde görünmez olur. Mal-mülk veya hâmile develer, O'nun melekûtî kudreti karşısında öylesine naçizdirler ki, sanki tüm o yüksek ve azametli dağlar yok ve görünmez olmuşlar ve hiçbir hakikati olmayan serap misâli parıldamaktadırlar. (Behrânî, c. 3, s. 793, 1375).

Kur'ân:

“Sakin Allah'ı zâlimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Allah, onları, gözlerin korkudan dehşetle bakacağı o güne erteliyor.” (İbrâhîm, 42).

Münâfıkların Sîmâsı: 194. Hutbe: Tabâtabâî, c. 19, s. 338, 1374). Hakikatin Aydınlik Yolu: 201. Hutbe). Şu'arâ, 157-158). Mahlûkâtta Hârikalıklar: 211. Hutbe: Fâtır, 28, Nâziât, 26).

Sonuç

1- Kâmil insan, Allah'ın halifesi olması bakımından, başlıbaşına tekvînî bir Kur'ân'dır. Tıpkı tedvînî Kur'ân'ın, aynı zamanda tekvînî Kur'ân olması gibi.

2- Emîre'l-Mü'minîn (a.s), Kur'ân'ın tefsirinde ve hedeflerinin açıklanması konusunda en liyâkatli kimsedir. Zira Ali (a.s) bir anlamda Kur'ân-ı nâtuk'tur ve sessiz bir Kitap hükmündeki Kur'ân'ın hakikatine kâmil surette âşinâdır.

3- İmâm Ali (a.s), tıpkı Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif âyetlerinde insanların takvâyâ ve ilâhî hududa riâyet etmeye çağrıldıkları gibi, mükerrer surette, nûrânî kelâmalarında insanları takvâyâ davet etmiştir.

4- *Nehcü'l-Belâğâ* tıpkı Kur'ân-ı Kerîm gibi, Şeytân'a ve onun düşmanlıklarına işâretlerde bulunmuş ve insanları, onun tuzaklarına karşı uyanık olmaları hususunda uyarmıştır.

5- Vahyin kelâmında ve Kur'ân-ı Nâtuk'ta; toplumların, gâfletin helâk edici hastalıklarına düçar olmamaları için, ölümü hatırlamaları tavsiye edilmiştir. *Nehcü'l-Belâğâ*'daki birçok hutbenin muhtevâsı, “me'âd ve bâkî yurt için” hazırlanma hakkındadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, me'âd hakkındaki âyetlerin toplamı yaklaşık iki bin civarındadır.

6- İmâm Ali (a.s), birçok hutbesine, Rab-bini hamd ü senâ ile başlamaktadır; tıpkı

Kur'ân'ın, insanları Rabbin tevhidine ve O'na kulluğa davet etmesi gibi.

7- İmâm Ali (a.s), karınca, çekirge, göğün sütunları gibi birçok varlık ya da oluşumun harikalıklarına işaret etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de de mahlukların yaratılışının hatırlatılması ve bunlara dair ilmî işâretlerin zikredilmesi, insanın ilmî ve amelî anlamdaki hidayet ve rüştü için bir adımdır.

Kaynaklar

Kur'ân-ı Kerîm

Abduh, Muhammed, (ty.), *Şerh-i Nehcü'l-Belâğa*, Kâhire, Matba'atü'l- İstikâme.

Arûsî Huveyzî, Abdali b. Cum'a, (1415), *Tefsîr-i Nûri's-Sekaleyn*, Tahkik: Seyyid Hâşim Rasûlî-yi Mahallâti, Kum, İntişârât-i İsmâliyyân.

Behrânî, Meysem b. Ali b. Meysem, (1375), *Tercüme-i Şerhi Nehci'l-Belâğa*. Kurbanali Muhammedî Mukaddem ve Ali Asğar Nevâyî Yahyâzâde Tercümesi ile, Meşhed, Bünyâd-ı Pejûheşhâ-yi İslâmî.

Cevâdî Âmulî, Abdullah (1384), *Kur'ân Der Nehcü'l-Belâğa (Nehcü'l-Belâğa'da Kur'ân)*, Fıkah ve Usûl, 2. Sayı, Pejûheşhâ-yi Fikhî, s. 25.

Deşû, Muhammed, (1379), *Tercüme-i Nehcü'l-Belâğa*, Kum, Müessese-i İntişâr-ı Meşhûr.

İbn Ebî'l-Hadîd, İzzeddîn Ebû Hâmid, (1340), *Şerh-i Nehci'l-Belâğa*; İbn Ebî'l-Hadîd, Kum, Kitâbhâne-i Umûmî-yi Âyetullah Mer'aşî.

Kâsumî, Ali, (1392), *Doksan İkinci Hutbe'den Yüz Yetmiş Dördüncü Hutbeye Nehcü'l-Belâğa'da Kur'ânî İşâretler*, Rehber Üstad: Muhammed Kâzım Tabâtabâî, Kum Hadîs İlimleri Üniversitesi.

Meclisî, Muhammed Bâkır, (1403), *Bihârü'l-Envâr*, Beynut, Dârü'l-İhyâi't-Terâsi'l-Arabî.

Mekârim Şîrâzî, Nâsır, (1273), *Tercüme-i Kur'ân*, Kum, Dârü'l-Kur'ânî'l-Kerîm.

Mekânîm Şîrâzî, Nâsır, (1374), *Tefsîr-i Numûne*, Tahran, Dârü'l-Kütübî'l-İslâmiyye.

Mişkinî, Ali, (1381), *Tercüme-i Kur'ân*, Kum, el-Hâdî.

Müderrişî, Seyyid Muhammed Takî, (1377), *Tefsîr-i Hidâyet*, Mütercimân, Meşhed, Bünyâd-ı Pejûheşhâ-yi İslâmî, Birinci Baskı.

Nasîn, Ali, (1379), *Nehcü'l-Belâğa'da Kur'ân'ın Tecellisi*, Neşriye-i Beyyinat, 2. Sayı, s. 191-203.

Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin, (1417), *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Kum, Defter-i İntişârât-ı İslâmî, Beşinci Baskı.

Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin, 1374, *Tefsîr-i el-Mizân*, Seyyid Muhammed Bâkır Mûsevî-yi Hemedânî, Kum, Defter-i İntişârât-ı İslâmî.

Tabersî, Fadl b. Hasan, (1360), *Tefsîr-i Mecme'i'l-Beyân*, Tahran, İntişârât-ı Ferâhânî.

Tîmizî, Muhammed b. İsâ, (1375), *el-Câmi'u'l-Kebîr*, Beyrut, Beşşâr-i Avvâd-i Ma'rûf.

Zamânî, Muhammed Hâşim, (1392), *Nehcü'l-Belâğa'da Birinci Hutbe'den Doksan İkinci Hutbe'ye Kur'ânî İşâretler*, Rehber Üstad: Tabâtabâî, Muhammed Kâzım, Hadîs İlimleri Üniversitesi (Tahran).